

Reflexió

Dévényi Anna – Bánkuti Gábor

Kreatív tantervkorrekció

Új tudományos eredmények megjelenítése a közoktatásban –
a Magyar Tudományos Akadémiától a pécsi Szent Mór Iskolaközpontig.

Összefoglaló:

A szaktudományok kurrens kutatási eredményei a tapasztalatok szerint igen lassan épülnek be a közoktatás követelményrendszerébe és tartalmaiba. Az Árkádia módszertani folyóirat (www.arkadiafolyoirat.hu) erre a problémára kínál megoldást. Tematikus számaiban elismert kutatók foglalják össze legfrissebb kutatási eredményeiket rövid és közérthető tanulmányokban, melyekhez pedagógusok kínálnak didaktizálási javaslatokat a jelenlegi tantervi struktúrát, tartalmi és kompetenciafejlesztési követelményeket valamint módszertani innovációkat is figyelembe véve. Az alábbiakban egy ilyen tananyagcsomag fejlesztésének és kipróbálásának tapasztalatait mutatjuk be, ami egyben arra is rávilágít, miért jóval több a szocialista állami gazdaságok szervezése egy unalmas agrártörténeti eseménynél....

Kulcsszavak: tananyagfejlesztés, Árkádia folyóirat, vidéktörténet, tanulói portfólió

„E hónap 17-től 21-ig tartott a bujdosás, az ütlegetés, fenyegetés. Nyugtot nem hagytak a népnek, úgy öregeknek, mint fiataloknak, mind gyermeknek. Agitálók zaklatnak bennünket, írjunk alá, hogy szövetkezet legyen. Ezt nekünk nem a szél fújta, nem davaj föld. Itt a két kezükkel kaparták össze. Mi is el tudtuk volna pocsékolni. Összespóroltuk, hogy öregségünkre legyen. A kormányunk ideküldte az ő oroszlánjait, az ávósokat, hogy üssenek bennünket, ha nem írunk alá.” (A Szabad Föld szerkesztőségébe küldött olvasói levél részlete, 1960. január)

Hogyan válhat egy középiskolás számára koherens és értelmezett tudássá, akár személyes élménnyé egy összetett, a tantervben és a tankönyvben egymáshoz nem kapcsolódó részletekben megjelenő, leegyszerűsített vagy elnagyolt módon ábrázolt, hatásában és következményeiben össztársadalmi jelentőségű történet? A második világháború után több ütemben végrehajtott erőszakos állami beavatkozások az ország lakosságának akkor még mintegy felét kitevő vidéki, paraszti társadalmat szétdúlták, a paraszti közösségeket, kultúráit

és életmódot gyakorlatilag megsemmisítették. A traumáknak ez a többszörösen elfedett sorozata ezer szállal ágyazódik a kommunista diktatúra politika- gazdaság- és társadalomtörténetébe. Érzékeny példa arra, hogyan torzult valósággá a kommunista ideológia és az ennek alapján megfogalmazott program.

Az MTA Vidéktörténeti Kutatócsoportja és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága – kutatási eredményeik disszeminációját célozva – felkérte a PTE Történettudományi Intézete és a PTE Babits Mihály Gyakorló Gimnáziuma munkatársai által szerkesztett Árkádia történelem szakmódszertani folyóiratot egy oktatási csomag létrehozására a kommunista diktatúra vidéktörténete témakörében. Az Árkádia folyóirat szerkesztési elveinek megfelelően egy fél szerzői ív terjedelmű, a kurrens kutatások eredményeit összegző tanulmány, egy témához kapcsolódó forrásgyűjtemény és egy ezek didaktizálását megvalósító tananyag, jelen esetben egy tanulói portfólió terv került a csomagba. Előbbi kettőt az MTA Vidéktörténeti Kutatócsoport vezetője, Ö. Kovács József készítette el, utóbbit Dévényi Anna, a PTE BTK történelem szakmódszertanosa. A tudományos és az oktatási részek egyeztetésére, megvitatására 2016 novemberében került sor egy konferencia, illetve nyilvános kerekasztal beszélgetés keretében.¹ A portfólió tervet 2017 tavaszán a pécsi Szent Mór Katolikus Iskolaközpont 12. G osztályos tanulói tesztelték, Bánkuti Gábor vezetésével. A Horizontok és dialógusok konferencián a fejlesztési folyamat egészéről, de különösen a diákok reflexiói alapján megfogalmazott tanulságokról számoltunk be.

A portfólió témája

A vidéktörténet, a vidéki társadalom módszeres és összehangolt kutatása Magyarországon 2014 óta zajlik intézményes keretek között, ekkor hozta létre a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága, a téma úttörő hazai kutatója, Ö. Kovács József vezetésével az ún. Vidéktörténeti Kutatócsoportot. Kutatásaik fókuszában az 1940-es évektől bekövetkezett „struktúraváltoztató jelentőségű társadalomtörténeti események” vizsgálata áll, úgy mint: szovjetizálás; iparosítás és kollektivizálás; elit- és tulajdonváltás; állami erőszak és társadalmi reakciók; egyéni és kollektív traumák; erkölcs, hagyomány, közösségformák; a paraszti társadalom ön- és idegenképének változásai; „kivetkőzés”; a „kisemberek” mindennapi stratégiáinak kutatása (ellenállás és alkalmazkodás, mobilitás, felhalmozás, második gazdaság); stb.²

Ö. Kovács József, az Árkádia folyóirat számára írt tanulmányában a földbirtokszerkezet 1945 utáni többszöri drasztikus megváltoztatását, a hagyományos paraszti társadalom fel-

¹ 1956 előzményei és utóélete – vidéki miliókben. 2016. november 21-22. Pécs, MTA PAB Székház

² <https://www.btk.mta.hu/videktorteneti-temacsoport.html> 2017. 11. 11.

számolását illetve mindezek elbeszélésének korabeli és máig élő sémáit mutatja be, a tabusítás és az eufemizálás szavakban és emlékezetben rögzült formáit. (Ö. KOVÁCS 2012.; Ö. KOVÁCS 2017.) A tanulmány a paraszti társadalom sorsfordulóinak életszerű ábrázolására, a kortársi életvilágokban élők tapasztalatának megjelenítésére, és a történések összefüggéseinek megmagyarázására helyezi a hangsúlyt. Első része az 1945-ös év eseményeinek összefüggéseit, majd ezt követően a kollektivizálás(ok) történetét tárgyalja. Fő állítása, hogy a földosztás és a kollektivizálás az un. *társadalomtörténeti esemény* három kategóriája mentén tárgyalható, azaz megrázó és tömeges tapasztalat, mely hosszú távú, struktúraváltoztató hatással járt. Olyan közelítésmódot kínál, mely a nézőpontok és léptékek különbözőségének tudatosítása mentén a kortársi kontextusok megragadását és kifejezését is lehetővé teszi. Egyik alapvetése, hogy marxista-leninista ideológiai alapozású szocialista projekt esetében is meg kell különböztetni az ideológiai álláspontokat, az intézményesülés formáit és a társadalmi gyakorlatot. A modern diktatúra kialakításának első lépéseit rendszerint a nyelvi térben teszik meg, amikor a szavakat nem eredeti jelentésüknek megfelelően kezdik el használni vagy a tartalmakat összekeverik. A kommunista programban számos olyan kifejezést használnak, amelyek a történések valódi tartalmát leplezik. Ha figyelmesen követjük az 1945. március 15-i földreformrendelet szövegét és a végrehajtás történéseit, akkor igazolható, hogy a „földreformnak” nevezett földelkobzás, földosztás valójában az egész társadalmat érintő olyan terv végrehajtása volt, amely a Vörös Hadsereg mindennapi jelenlétével együtt elegendő volt a kommunista párt diktatúrájának kialakításához. Ugyanilyen torzító módon alkalmazták a paraszti társadalom felszámolásának fedőkifejezéseként a „mezőgazdaság szocialista átszervezése”, vagy a „szövetkezetesítés” fogalmakat. A földek és az emberek kollektívákba kényszerítése a diktatúra legradikálisabb társadalmi operációja, ami egyben a kollektív erőszak-alkalmazás, az 1956 és 1990 közötti időszak egyik legtömegesebb, tabusított és figyelmen kívül hagyott történése. A kollektivizálás szervesen illeszkedik az agrárvilághoz, azonban azt a politikai diktatúra szocializmus projektje és a társadalmi gyakorlat ösztársadalmi kérdéssé tette.

A fent röviden összefoglalt kutatási eredmények a mai történelemtankönyvekbe, érthető módon, még nem épültek be. Maga a téma sem kap különösebb hangsúlyt a tananyagban. A második világháború utáni magyar történelem tárgyalásában a vidék, a paraszti társadalom története a jelenlegi (kronologikus felépítésű) kerettantervek és tankönyvek struktúrájában fragmentált, négy-öt, egymástól időben távol eső tanórához kötődik. A parasztsággal és a vidékkel kapcsolatos események (ahogy annyi más tematikus téma) így nem „állnak össze” egy történetté. A szűkös időkeret nehezen enged teret a – kerettantervben amúgy jelzett – tematikus, hosszmetzeti ívek megrajzolásához. Ez a praktikus magyarázata annak, hogy a témát nem tanórai keretek között, hanem tanulói portfólió elkészítésével (nagyobbrészt otthoni, s csak részben iskolai munkával) dolgoztuk fel.

A portfólió elkészítését kooperatív konzultációs alkalmakon követtük (vö. MAUL – PETHÓNÉ 2009.), így a tanulók az alkotási folyamatban is segítették egymást. Emellett létrehoztunk egy on-line támogató fórumot, egy blogot (www.videktortenetportfolio.blogspot.com) ahol a diákok egymással és a tanárral is megoszthatták kérdéseiket, felfedezéseiket, részeredményeiket.

Ezen a blogon érhetőek el a részletes feladatlírások a portfólió minden dokumentumához a felhasználható forrásokkal és szakirodalommal együtt. Minden dokumentum kapcsán transzparens módon megjelennek az értékelési szempontok és a dokumentum elkészítésének tartalmi és fejlesztési céljai is.

A portfólió felépítése

A portfólió felépítése fokozatosságra törekszik a tartalmi megközelítésben és a kognitív műveletek nehézségében is. Tartalmilag az áttekintés, makro folyamatok vizsgálata – fogalmi tisztázás – mikrotörténet ívet követi, a történelmi források használatában a tankönyvi szövegtől a szakirodalmi szövegeken át jut el a primer források használatáig. A feladattípusokban a grafikus rendező készítése (ismeretek rendszerezése és alkalmazása) után rövid szövegalkotás (értelmezés, analízis), majd hosszabb kreatív írás következik (értelmezés, alkalmazás, szintézis, alkotás).

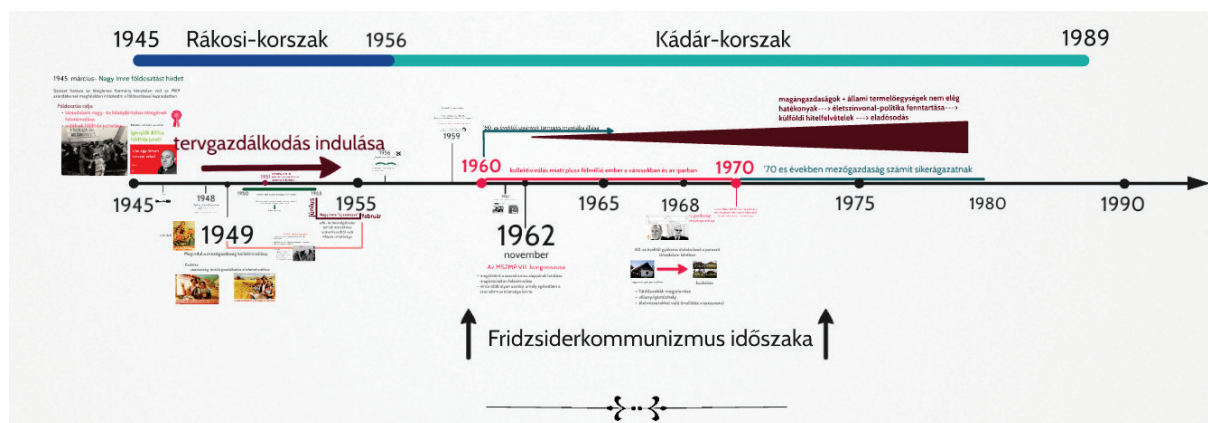
A munkafolyamat egészének (tartalmi, szaktudományos szempontból) értő végigvitelét, a meglévő és az újonnan szerzett ismeretek összekapcsolását és a megértéshez szükséges előzetes ismeretek hiányosságainak feltárását és pótlását segíti egy „nulladik” feladat (dokumentum), ami a szakkifejezések, történelmi fogalmak folyamatos értelmezésére hív.

0. Dokumentum: szószedet. A portfólió dokumentumainak elkészítése során gyűjtsd össze azokat a kifejezéseket, idegen szavakat, fogalmakat, amelyek ismeretlenek számodra, vagy nem emlékszel pontosan a jelentésükre! Készíts szószedet, amelyben rövid magyarázatokat írsz az ismeretlen fogalmakhoz és a munka közben folyamatosan bővítsd ezt! A magyarázatok írásához használhatod a tankönyved, vagy történelmi fogalomtárakat, lexikonokat, de segítséget kérhetsz társaidtól is. (A részletes feladatlírást és a segédleteket ld. a portfólióban.)

Ez a feladat nem csak a kulcsfogalmak értelmezésére és elmélyítésére szolgál, hanem annak tudatosítására is, hogy a pusztán feladatmegoldáson túl fontos *érteni* is a vizsgált témát és hogy a megértés útjában álló akadályok elháríthatók önálló ismeretgyűjtés, vagy segítségkérés útján.

Az 1. feladat egyszerűbb tankönyvi szövegekre épül, lényege a meglévő ismeretek felidézése és új struktúrába rendezése egy grafikus rendező (időszalag) segítségével. A megoldás során a diákok áttekintő képet alkotnak a témáról, ami a kronológiai tájékozódást és a politikatörténeti, gazdaság- és társadalomtörténeti kontextus feltárását is segíti. Ez azért is fontos, mert a paraszti társadalom sorsa a tankönyvi szövegekben rendkívül elszórtan jelenik meg. (10 leckében 19 alfejezet érinti valamilyen módon a vidéki társadalom kérdését. Bővebben lásd a portfólióban. BORHEGYI – BÓDY – KOJANITZ 2016.)

1. Dokumentum: kronológia, időszalag. *Készíts kronológiát a földbirtokviszonyok átalakítását célzó és a parasztság gazdasági helyzetét közvetlenül érintő intézkedésekről 1945 és 1990 között! Ábrázold időszalagon! Az időszalagot készítheted kézzel, vagy elektronikus formában.* (A részletes feladatleírást és a segédleteket ld. a portfólióban.)

2.

3. ábra. Időszalag prezin. Gáspár Kata és Tóth Eszter munkája

Ez a „totál plán” a portfólió elején olyan eseménytörténeti vázat ad, ami lehetővé teszi a korszakban és a témában való eligazodást, segít felfedezni bizonyos ok-okozati összefüggéseket, egyúttal háttérrel ad a következő dokumentumok mikrotörténeti megközelítéseihez. Az elkészült időszalagok és a diákok reflexiói alapján a feladat alkalmasnak bizonyult a kitűzött célok elérésére.

A 2. feladat során már a tankönyvnél nehezebb nyelvezetű, de műfajilag egységes szakirodalmi szövegekből kellett információkat gyűjteni és értelmezni, majd saját szavakkal rövid szöveget alkotni megadott szempontok szerint. Ezek a szakirodalmi szövegek egyben kulcsot adnak a következő feladat primer forrásainak dekódolásához is. A feladat során fontos alapfogalmak egyéni értelmezése történik, ami segíti a korszak sajátosságainak, gondolkodásmódjának megértését, a marxista ideológia logikájának átismétlését, egyben felveti a portfó-

lió központi kérdését, az egymással szemben álló, adott esetben torz történeti narratívák problémáját.

- 2. Dokumentum: Szócikkek értelmező kéziszótárhoz. Írj szócikkeket egy értelmező kéziszótár számára az alábbi szempontok és szövegek segítségével a következő fogalmakhoz: a) újbeszél, b) parasztság, c) földreform, d) szövetkezés. (A részletes feladtleírást és a segédleteket ld. a portfólióban.)**

A feladat a vártnál több nehézséget okozott. Ennek oka részben az instrukciók pontatlansága, részben a feladat komplexitása volt. A diákoktól lexikon szócikkek írását kértük, ami az ő értelmezésükben – reflexióik szerint – eleve kizárta, hogy egyszerű módon, saját szavaikkal fogalmazzanak. A megoldások így gyakran a szakirodalmi szöveg részleteinek (többnyire a lényegre vonatkozó) átemeléséből álltak, ami alapján nehezen volt eldönthető, valóban megértették-e a szakkifejezések, illetve jelentésváltozásaik lényegét. A legjobb megoldások sikeresen mutatták be a kommunista szóhasználatot és a mai fogalomértelmezést is, a különbség okaira azonban nem világítottak rá, holott ez is a feladat része volt. Ennek oka a nem eléggé egyértelmű feladtleírás és a kevésbé didaktikus szerkesztési mód. A diákok elmondása szerint segített volna megérteni a feladat e három követelményét, ha azt pontokba szedve közöltük volna.

A 3. feladatban a diákok már több, eltérő műfajú primer forrással dolgoztak, amik értelmezése előzetes ismereteket is igényelt. Az ezekből gyűjtött információk alapján egy általános sémát kellett alkotniuk majd erre egy saját, kreatív szöveget felépíteniük. A szubjektív műfaj a reflektálásra is lehetőséget adott. Tartalmilag itt jut el a portfólió – az áttekintés és a fogalmi tisztázás után – a konkrét (élet)történetekig, itt vált tehát „alulnézeti” perspektívába. Ez a megközelítés lehetőséget ad korszak eseményeivel való személyes viszony kialakítására, sőt erős érzelmi töltete is van. A tanulmány logikája mentén, a 2. feladat az eszme és a program szintjén ragadja meg a kort, a 3. viszont már a tapasztalat szintjét tárja fel.

- 3. Dokumentum: visszaemlékezés, személyes élettörténet. A kollektivizálás gyakorlati megvalósítása – a hatalom képviselője szempontjából és a parasztság szempontjából. Írj párhuzamos történeteket! A fent megadott tankönyvi helyek és az alábbi források segítségével írd két visszaemlékezést, amikben bemutatsz**

a) egy kommunista agitátor („népnevelő”) Kádár-kori TSZ szervezési tapasztalatait

b) egy parasztember (vagy asszony) élettörténetét.

Az elkészült dokumentumok (és szóbeli prezentációjuk) ennél a feladatnál arról tanúskodtak, hogy a diákok valóban „bevonódtak”, személyesen is érintetté váltak a paraszti társadalom történetének vizsgálata során. Ezt nagyban segítették az Ö. Kovács József által gyűjtött és válogatott korabeli, primer források, valamint a feladat jellege, a szubjektív műfaj. A diákok szövegeiből jól érzékelhető az is, milyen mélységben értették meg a portfólió fókuszába állított problémát, a múlt többféle elbeszélésének, sőt a jelen többféle megélésének kérdését. (ld. Melléklet)

A 4. feladat sajátos reflektálás. Ezúttal nem a tanulási folyamatra reflektálnak a tanulók, hanem a korszakra vonatkozó kortársi reflexiók egy izgalmas körét, vicceket és karikatúrákat értelmeznek. Ez egyfelől oldja az előző feladat feszültségét, másfelől visszajelzés (egyfajta mérés) arra vonatkozóan, értik-e a kor jellegzetességeit, gondolkodásmódját a diákok.

4. Dokumentum: viccek, karikatúrák értelmezése. Gyűjts minimum 3 korabeli viccet és 3 korabeli karikatúrát, amik a parasztság helyzetét mutatják be! Válassz ki közülük egyet és elemezd: mutasd be, milyen történelmi szituációban keletkezett, milyen információk ismerete szükséges a poén megértéséhez, a karikatúra esetében milyen grafikus eszközöket használ a rajzoló mondanivalója kiemeléséhez.

A 4. dokumentumról nehéz lenne érdemi reflexiót megosztani, egyszerűen azért mert a legtöbb esetben nem készült el. Ez rávilágít egy, a portfólió egészére vonatkozó fontos problémára is. A vizsgált téma, az 1945 utáni magyar történelem a középiskolákban jellemzően az érettségit megelőző félév során kerül tárgyalásra. Ez az időszak pedig nem kedvez az elmélyült kutatómunkának, az időigényes otthoni feladatmegoldásnak, az egyéni anyaggyűjtésnek. A tantervi elhelyezkedés és időbeosztás miatt (is) a portfólió túl „hosszúnak” bizonyult, vagyis meghaladja a diákok terhelhetőségét a 12. évfolyam vége felé.

Fontos tapasztalat továbbá, hogy a blog ma már elavult kommunikációs csatorna a középiskolás korosztály számára. A virtuális interakciók színtere jelenleg a facebook és az instagram. Az érdemi közös munka, közös tanulás és közös értelmezés fóruma azonban egyértelműen a személyes jelenlét ma is. A tanórai egyeztetések és a – sajnos csak egy ízben megvalósult – kiscsoportos, kooperatív foglalkozás, valamint a tananyagfejlesztők (Ö. Kovács József, Dévényi Anna) és tanárszakos hallgatók jelenlétében lezajlott prezentáció és értékelő beszélgetés adtak érdemi lehetőséget a tanulási folyamat támogatására, nyomon követésére, kérdések megfogalmazására, korrekcióra és reflektálásra. Ezek során a legalább annyira segítettek egymást a diákok, mint a tanár. A középiskolások a tananyagfejlesztők számára is fontos visszajelzéseket adtak.

Ezek és az elkészült portfóliók alapján elmondható, hogy a tervezés során megfogalmazott célkitűzések jelentős része – ha különböző mértékben is – megvalósult. Ezek a következők voltak:

Tanulási célok:

- A paraszti társadalom a tantervben széttöredezetten megjelenő történetének hosszmetzeti áttekintése, a meglévő ismeretek rendszerezése és kiegészítése.
- A paraszti társadalom történetén keresztül komplex kép alkotása a kommunista diktatúra működéséről, a kommunista ideológia gyakorlatba ültetésének gazdaság- és társadalompolitikai következményeiről.
- A kommunista hatalom által kreált és máig tovább élő eufemizáló nyelvhasználat problémájának feltárása, egyes kulcsfogalmak értelmezése (dekódolása).

Kompetenciafejlesztési célok:

- Kritikai gondolkodás: események ok-okozati összefüggéseinek feltárása a hosszabb időszakra vonatkozó tematikus áttekintés, és az egyes eseményeket alakító tényezők komplex bemutatása által; primer és szekunder források kritikai elemzése;
- Tanulás, ismeretszerzés: információk gyűjtése és rendszerezése eltérő műfajú forrásokból; ezek alapján saját narratíva megfogalmazása; együttműködés, segítségnyújtás és kérés (problémák megfogalmazása) kiscsoportban és IKT eszközök segítségével; a megértést és tanulást akadályozó lexikális (fogalmi) ismeretek hiányának tudatos feltárása, önálló információgyűjtés (szószedet készítése); önálló forrás és információgyűjtés: internet és könyvtárhasználat (humor, szócikkek)
- Tájékozódás térben és időben: korábban megszerzett ismeretek kronologikus rendezése, események ábrázolása időszalagon; a 1945-1990 közötti magyar történelem periodizációja, az egyes szakaszok a téma szempontjából releváns jellemzőinek megfogalmazása
- Kommunikáció: önálló szövegalkotás írásban, különböző műfajokban (objektív – szócikk, szubjektív – visszaemlékezés);

Az eredményes tanulási folyamatnak azonban fontos feltétele volt (és ezt a tervezés során is figyelembe vettük), hogy a 12. osztályos diákok kompetenciái a kritikai gondolkodás, a szövegértés és szövegalkotás, kreatív írás terén már igen erősek voltak, köszönhetően a több éves tudatos fejlesztésnek, nem csak a történelem, hanem más – elsősorban irodalom – órák keretében is.

Melléklet

Egy parasztasszony visszaemlékezései

(Számel Kata, Szent Mór Iskolaközpont, 12. osztályos tanuló munkája)

Szántó Erzsébet vagyok, 1927-ben Nagykerecsenden születtem. Az apámnak 8 hold földje vót meg két lova, azokkal szántott. Dolgos ember vót, szépen éltünk vóna, ha nincs a háború. De háború az mindig vót, apámat elvitték katonának, olyankor édesanyámmal szántottunk, arattunk. Szerencsére apám visszajött s azt hittük, most mán békesség lesz.

Én akkor már 18 éves vótam és a szomszéd gazda fia, a Molnár János el akart venni. Az apja két év előtt halálozott el, ráhagyományozta a 8 hold földet. Én ezért nem kaptam vóna földet a házassághoz és nem is találtam ebben semmi kivetnivalót, hiszen a két öcsémnek is kellett az örökség, én meg csak lyány vótam s a Jánosomnak úgyis vót földje elég. 3 hónappal az esküvőnk előtt jöttek először az agitátorok. Azt mondták, Pestről vannak és az állam azt akarja, hogy adjuk oda a földet, mert ez a fejlődés és ettől majd több lesz a termés meg jobban fogunk élni, életszínvonal vagy hogyan hitták. A Jánost is bevitték a hivatalba, de ő nem írta alá. Az apám sem. A Jánost megverték, utána két napig nem tudott kimenni dógozni. Az apámat elengedték, mer ő mán 73 éves vót. De nem írták alá. A másik szomszéd, a Kovács beadta a földjét, meg a Horváth és a Szűcs is. Akkor elmentek, de azt mondták, visszajönnék.

Két hónap múlva a házasságkötőnél azt mondták, csak úgy adnak össze, ha a János bead földet-lovat mindent, mert anélkül nem megy, kell a téesznek. Kapunk érte másikat, azt mondták, meg hogy tagosítás és ha meg nem, kilakoltatás. A János hát aláírt. Az apám megmakacsolta magát, pedig akkor már én is könnyörögtem neki meg a János is, de ő csak hajtogatga, hogy ez az ükapja földje és nem adja ezeknek a mocskos ávósoknak. Az esküvőmre úgy emlékszem, mint valami gyásznapra. Kaptunk másik földet, 6 km-re volt, a földjében kavicsok meg óriási gyökerek vótak. De a János nekiállt felszántani, mert kellett a megélhetés. Az apámat meg az egyik öcsémet az anyámmal két hét múlva szekérre rakták és elvitték valahova, azt mondták, a Hortobágyra. Sírtam, az anyám is sírt, és azt kiabálta, majd visszajönnék. A másik öcsémet elbújtattuk és nálunk lakott azután, az agitátoroknak meg azt mondtuk, az unokaöcsém. Ez veszélyes volt, mert a faluban bárki lehetett besúgó, csak hogy jobb helyhez jusson a téeszben. Mindketten oda jártunk dolgozni. A János örült, mert dolgozhatott a mi, vagyis a mi volt lovainkkal. Én meg a többi asszonnyal fontam meg kukoricát hántottam, mikor mit kellett.

Már egy öt éve ment ez így, mikor egy nap a rádióban valamelyik nagy ember Pesten beolvasta, hogy enyhítés lesz és ki lehet lépni a téeszből meg megszűnnek az internálótáborok.

A János szerint a Nagy Imre volt, merthogy ő az új kormányfő. Én csak azt érettem ebből, hogy megint lehet földünk, és visszajöhet apám meg anyám. Kiderült, hogy az apám időközben meghalt, elszírtuk. De az anyám meg az öcsém tényleg visszajöttek és ott laktak nálunk, mert a régi házukba időközben egy másik családot költöztettek. A Jani szerzett egy kis földet és újra gazdálkodni kezdtünk.

7 év alatt kicsit jobb lett a sorunk, vettünk egy lovat és megszületett Miklós és Piroska. De aztán megint jöttek. Megint Pestről. Most nem is kérdeztek, mindjárt megverték a Jánost. Ott tartották egész éjjel, amíg alá nem írta. Sírtam, hogy mér írta alá, azt mondta, ő ezt nem csinálja tovább, őt nem fogja agyonverni semelyik pesti puhány, őt nem érdekli, megyünk a városba. A földet, a lovat beadtuk, aztán elköltöztünk Pécsre. Ezt nem szabadott volna, mert kell a munkás a téészbe, de a Jani nem látott más megoldást.

Pécs barátságatlan vót, nagy és ijesztő. Nehezen szoktam meg a hatodik emeleti pici lakást, ahova szinte be vótam zárva, mer akkor vártam a Jánoskát. A szomszédok kedvesek vótak, néha átjöttek beszélgetni, az Erzi hozott tojást is. Ő is faluról jött. A Jani bányában dolgozott. Minden nap későn és piszkosan jött haza és sokat ivott. Akkor már az anyám nem élt. Mikor a Jánoska kettő lett, beadtam az állami bölcsődébe én meg elmentem óvónőnek az állami óvodába. A Jánoska bent sírt én meg kint sírtam. De a János nem lett depressziós, mint a szomszéd Péter. Az öngyilkos lett. Mert az én Jánosom megőrizte az életkedvét és mindig megcsókolt, mikor hazajött. Azt mondogatta, hogy lesz még nekünk szebb életünk.

Igaza lett. A bányászok korán mennek nyugdíjba, nem is rosszul. Kiköltöztünk a kertvárosba, vettünk egy TV-t és pár év múlva lett egy kék trabantunk, amivel hétvégén a Balatonra tudtunk menni. A gyerekek iskolába jártak, a Miklós gimnáziumba is, ő most valami vállalatnál dolgozik. A János tavaly ment el, megviselte a rendszerváltás, azt mondta, ő már ezt nem érti, ezt a nagy változást, mikor már végre békében éltünk. El is ment azután, hogy ezt mondta, 2 hónap múlva. Most már én is nyugdíjas vagyok, a Miklós is ad haza pénzt, de már sokat megéltem. Nem értem én sem ezt a nagy új világot, nemsokára megyek, azt hiszem.

~ valamikor 2000-ben

Irodalom

- BORHEGYI Péter – BÓDY Zsombor – KOJANITZ László (2016): Történelem 12. Kísérleti Tankönyv. OFI. Budapest. <https://player.nkp.hu/play/184721/false/undefined>
- MAUL Borbála – PETHŐNÉ NAGY Csilla (2009): A portfólió, mint az individuális, kutató szemléletű tanulás és mint a fejlesztő értékelés egy lehetséges módszere. In: Dobayné Feny-

- vesi Ildikó (szerk.): Egyenlő esélyek?!?! Tehetség... (pontok)! Gyakorlóiskolák V. Országos Módszertani Konferenciája. Gyakorlóiskolák Iskolaszövetsége. Pécs, 235-245.
- Ö. Kovács József (2012): A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete 1945–1965. Korall. Budapest.
- Ö. Kovács József (2017): Földindulás. A leplezett kommunista diktatúra társadalmi gyakorlata a vidéki Magyarországon 1945-ben. In: Csikós Gábor–Kiss Réka–Ö. Kovács József (szerk.): Váltóállítás. Diktatúrák a vidéki Magyarországon a második világháború végén. MTA – NEB, Budapest, 19–69.